

На раздарожжы эпох

Эвалюцыя ідэі краёвасці на тэрыторыі Беларусі ў 1918–1921 гадах

УДК [94(476)]«1918/1921»

Вольга БАРОЎСКАЯ. На раздарожжы эпох. Эвалюцыя ідэі краёвасці на тэрыторыі Беларусі ў 1918–1921 гадах. У артыкуле звяртаецца ўвага на эвалюцыйныя змены, што адбыліся ў ідэйна-арганізацыйным складніку руху краёўцаў. Падчас польска-савецкай вайны 1919–1921 гадоў ва ўмовах усталывання акупацыйнага рэжыму на тэрыторыі Беларусі шырокую папулярнасць атрымалі краёвыя арганізацыі, якія бачылі будучыню зямель былога ВКЛ цесна звязанай з Польскай дзяржавай.

Ключавыя словы: краёўцы, польска-савецкая вайна 1919–1921 гадоў, Камітэт па ўсходніх справах, Польска-беларускае таварыства, Польская нацыянальная рада беларускіх зямель і Інфлянтаў, Генеральны камісарыят усходніх зямель.

Volga BAROUSKAYA. At the crossroads of epochs. The evolution of the idea of “The Krajowcy” in the territory of Belarus in 1918–1921. The article explores the evolutionary changes that took place in ideology and organization of the movement “The Krajowcy”. The movement gained broad popular support in Belarus during the Polish–Soviet War of 1919–1921, as the occupation government was asserting itself in the territory of Belarus. “The Krajowcy” saw the future of the lands of the former Grand Duchy of Lithuania closely associated with the Polish state.

Keywords: The Krajowcy, Polish–Soviet War of 1919–1921, Eastern Affairs Committee, Polish–Belarusian Society, Polish National Council of Belarusian Lands and Inflants, General Commissariat of Eastern Lands.

На сённяшні дзень няма адзінага і адназначнага азначэння тэрміна «краёвасць». На жаль, у айчыннай гістарыяграфіі існуе няшмат напрацовак па гэтай тэме. Найбольш уплывовым і амаль што адзіным даследчыкам праблемы з’яўляецца А.Ф. Смалянчук. На яго думку, стрыжнем складніка краёвасці на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя была ідэя палітычнай нацыі: усе, хто ўсведамляў сябе «грамадзянамі Краю», належаць да адзінай на-

цыі незалежна ад этнічнага паходжання і культурнай прыналежнасці.

У сваёй практычнай дзейнасці краёўцы прызнавалі роўнасць палякаў, беларусаў і літоўцаў як карэнных народаў Беларусі і Літвы, многія ў гэты пералік уключалі таксама і яўрэяў. Паводле іх перакананняў, усе «грамадзяне» беларускай і літоўскай зямлі павінны былі працаваць на карысць краю. Пад апошнім звычайна разумеліся землі былога Вялікага Княства Літоўскага [1, с. 222].

Краёўцы самі спрыялі развіццю адпаведнай гістарычнай свядомасці, выпрацоўваючы ўласную канцэпцыю мінулага Беларусі і Літвы. Гістарычная памяць і звязаныя з ёю пэўныя псіхалагічныя ўстаноўкі былі часткай унікальнага феномена падвоенай свядомасці тыпу *gente Lithuanus (vel Ruthenus) natione Polonus* (ліцвін ці рускі па паходжанні, паляк па нацыянальнасці). Палітыка культурнай русіфікацыі і палітычнай дэпаланізацыі, якую праводзілі расійскія ўлады, спрыя-

Вольга БАРОЎСКАЯ,
кандыдат гістарычных
наук

ПРА АЎТАРА

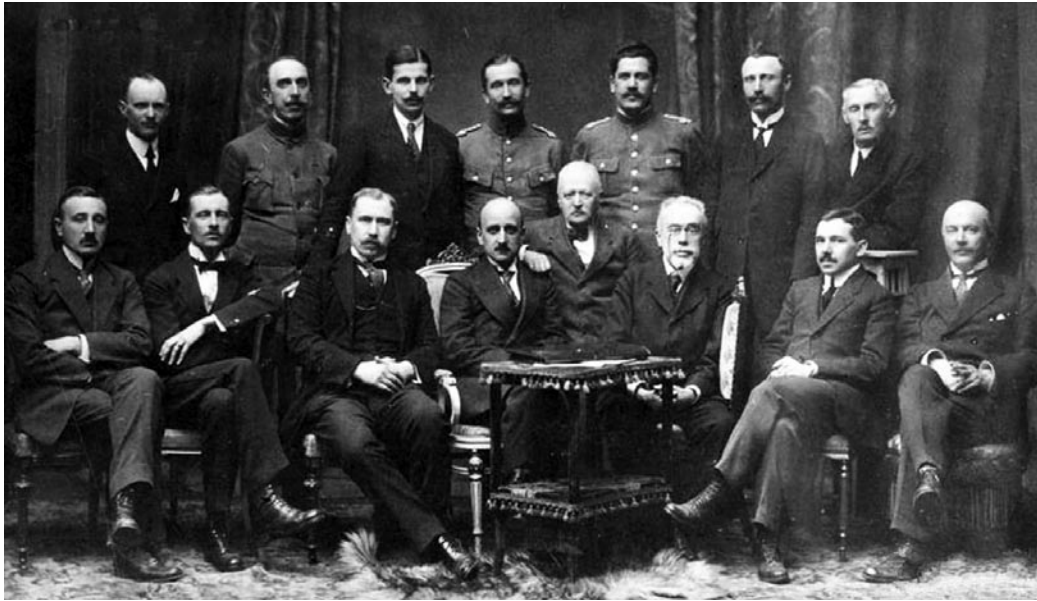
БАРОЎСКАЯ Вольга Мікалаеўна.

Нарадзілася ў г. Мінску. Скончыла гістарычны факультэт (2010) і магістратуру (2011) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, аспірантуру Інстытута гісторыі НАН Беларусі (2014).

У 2010–2013 гадах працавала вядучым архівістам у Беларускам дзяржаўным архіве навукова-тэхнічнай дакументацыі, з 2014 года – навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Кандыдат гістарычных навук (2015).

Аўтар больш як 50 навуковых публікацый.

Сфера навуковых інтарэсаў: праблематыка польска-савецкай вайны 1919–1920 гадоў, польска-савецкія перагаворы і іх уплыў на гістарычнае развіццё беларускіх зямель, савецка-польскія адносіны 1918–1939 гадоў.

◀ Камітэт абароны ўсходніх крэсаў.
1918 год

ла ўмацаванню ў падвоянай свядомасці менавіта «польскага» кампанента. Польска-літоўская унія трактавалася краёўцамі як саюз роўных партнёраў.

Напярэдадні і на этапе польска-савецкай вайны 1919–1921 гадоў яўна можна заўважыць эвалюцыю краёвай ідэі. Землі былога ВКЛ перасталі ўспрымацца як пэўнае адзінае цэлае. Ва ўмовах падзелу літоўска-беларускага абшару паводле ўмоў Рыжскага мірнага дагавора прадстаўнікі польскага грамадска-палітычнага руху вымушаны былі адмовіцца ад сваіх ідэй. Яны пачалі адстойваць больш-менш прывабны тэрытарыяльны праект, які ўключыў бы іх уласныя землеўладанні ў склад Польскай дзяржавы.

Менавіта таму збліжэнне прадстаўнікоў краёвага грамадска-палітычнага руху з тэрыторыі Беларусі ў канцы 1917 – пачатку 1918 года з польскімі ўрадавымі арганізацыямі сталася цалкам заканамерным. Па ініцыятыве і пры асабістай зацікаўленасці мясцовых землеўладальнікаў К. Гардзьялкоўскага, Э. Івашкевіча, А. Юндзіла, М. Абязерскага, У. Завадскага, Е. Сапегі ў складзе рэгенцкай рады Каралеўства Польскага ў верасні 1917 года была створана так званая Літоўская камісія. Сярод яе першачарговых задач значылася ваенная абарона ўсходніх крэсаў, г. зн. зямель, дзе

знаходзіліся ўладанні вышэй пералічаных асоб. У склад камісіі ўваходзілі як прадстаўнікі польскіх палітычных партый, так і члены гродзенскай і навагрудскай мясцовых рад, а пэўным вынікам дзейнасці стала стварэнне ў лістападзе 1918 года Камітэта абароны ўсходніх крэсаў.

Лёсавызначальнай у справе рэалізацыі краёвай ідэі стала адозва аб запрашэнні «сеймавых паслоў з Віленскай і Ковенскай зямлі» Нацыянальнай рады Польшчы на Літве да Устаноўчага сейма, які адбыўся 5 сакавіка 1919 года. Асноўнай яго мэтай была абарона фінансава-эканамічных інтарэсаў польскага насельніцтва зямель былой Расійскай імперыі. Для яе дасягнення прадугледжвалася вызначэнне сумы страт, панесеных падчас Першай сусветнай вайны і рэвалюцыі, і давадзена атрыманай інфармацыі да інстытуцый і органаў, якія ўпаўнаважаны вырашаць праблемы кампенсацыі. Таксама мелася на ўвазе атрыманне пазык ад фінансавых структур, закладам пад якія выступала «польская» маёмасць, пакінутая на тэрыторыі былой Расійскай імперыі.

Дзякуючы намаганням мясцовых краёўцаў у кастрычніку 1918 года ў Варшаве быў створаны Камітэт па ўсходніх справах, куды ўвайшлі В. Камянецкі, С. Міцкевіч, А. Бабянскі, М. Абязерскі,

Л. Любенскі, У. Рыбінскі. Камітэт настойваў на аднаўленні ВКЛ і прызнанні роўных правоў трох яго гістарычных народаў – палякаў, беларусаў і літоўцаў. Такая пазіцыя грунтавалася на краёвай ідэі, прыхільнікі якой хоць і выказваліся за унію Польшчы з гістарычнай Літвой, але ролю Каралеўства Польскага бачылі толькі як падтрымку ў рэалізацыі гэтых планаў. Аднак культурныя, гістарычныя, палітычныя і гаспадарчыя адрозненні Літвы і цэнтральных польскіх зямель выклікалі неабходнасць стварэння ўласных адміністрацыйных улад, якія ўлічвалі б інтарэсы ўсіх этнічных супольнасцей.

На фундаменце краёвай ідэі грунтаваліся розныя канцэпцыі арганізацыі гэтых зямель. Так, В. Камянецкі прапаноўваў праект утварэння трох кантонаў, з якіх у польскі павінны былі ўвайсці Вільня, Шаўлі, Цельшы, Тьльзіт, Расейны, Клайпеда, Лібава, Віленскі, Троцкі, Гродзенскі і Лідскі паветы, у беларускі – паветы былых Мінскай і Віцебскай губерняў, г. зн. заселеныя галоўным чынам праваслаўным беларускім насельніцтвам, а ў літоўскі – Коўна і прылеглыя да яго тэрыторыі. Такім чынам, намячаўся падзел беларускага насельніцтва паміж двума кантонамі – польскім і беларускім. В. Камянецкі абдумваў таксама канцэпцыю стварэння пяці аўтаномных адзінак з соймамі ў Коўне, Вільні, Беластоку, Мінску і Пінску.

Члены Камітэта па ўсходніх справах імкнуліся наладзіць кантакты з прадстаўнікамі беларускага нацыянальнага руху. Адной з першых спроб усталявання адносін Мінска з Варшавай быў візіт у польскую сталіцу на мяжы кастрычніка і лістапада 1918 года Надзвычайнай дэлегацыі Рады БНР, у склад якой уваходзілі Я. Варонка, П. Андрэеў, А. Крэпскі, К. Петрусевіч. Мэтай візіту было ўручэнне дэкларацыі Рады Міністраў БНР па пытанні заходняй мяжы Беларусі і дэманстрацыя беларускіх прэтэнзій на Гродзенскі, Бельскі і Сакольскі паветы.

Дэлегаты Рады БНР сустрэліся з прадстаўнікамі польскіх палітычных партый і Камітэта па ўсходніх справах. Яны вялі перагаворы з тымі, хто прызнаваў існаванне

беларускага руху, стараліся зразумець жаданні беларусаў, выказваліся за неабходнасць усталявання ўзаемных адносін з М. Гандэльсманам, В. Камянецкім, А. Бабянскім, С. Міцкевічам, В. Абрамовічам, Я. Нядзведскім, А. Прыстарам, Р. Кнолем, Ю. Дзявульскім, Т. Галуўкам, Ю. Навадворскім. Акрамя таго, Я. Варонка як прадстаўнік фракцыі сацыялістаў-федэралістаў Рады Міністраў БНР абмеркаваў некаторыя справы з прадстаўніком Польскай вайсковай арганізацыі [2, с. 294].

Хутка пасля ад'езду дэлегацыі БНР, у сярэдзіне лістапада 1918 года, у Варшаву прыехала дэлегацыя Польскай рады Мінскай зямлі ў складзе М. Абызерскага, Л. Лубенскага, У. Рыбінскага і прадстаўніцы Палесса Я. Карсакоўны. У час сустрэчы 14 лістапада з членамі Камітэта па ўсходніх справах М. Гандэльсманам, В. Камянецкім, А. Бабянскім дэлегаты занялі пазіцыю, паводле якой польскі ўрад павінен быў усталяваць адносіны з Беларускай радай і Літоўскай Тарыбай. Пры гэтым М. Абызерскі і Л. Лубенскі запэўнівалі, што імкненнем палякаў з Беларусі з'яўляецца адраджэнне былога ВКЛ, адлучэнне ад Расіі і аднаўленне уніі з Польшчай. Яны папярэджвалі: калі польскі ўрад не распачне супрацоўніцтва з беларускім і літоўскім урадамі, Беларусь і Літва трапяць пад уплыў Расіі, якая іх затым і паглыне.

У ходзе сустрэч члены Камітэта па ўсходніх справах пагадзіліся, што варта падрыхтаваць польскую грамадскую думку да больш цеснага супрацоўніцтва з беларусамі і літоўцамі. Яны падтрымалі праект аддзялення Беларусі і Літвы ад Расіі і пабудовы самастойных дзяржаўных структур. Было вырашана, што ў дэлегацыях, накіраваных да ўрадаў Літвы і Беларусі, належыць прысутнічаць выключна палякам з цэнтральнай Польшчы, а не гістарычнай Літвы. Гэтыя дзеянні, на іх думку, павінны былі супакоіць існуючае нацыянальнае напружанне, папярэдзіць недавер і падазрэнні ў тым, што за дзеяннямі Варшавы стаяць інтарэсы польскіх землеўладальнікаў з Літвы і Беларусі. Польскі ўрад збіраўся

В. Камянецкі

Л. Лубенскі

пераконваць, што аснова яго палітыкі – прынцыпы самавызначэння нацый.

Вынікам праведзеных сустрэч стала стварэнне ў маі 1919 года Польска-беларускага таварыства для палітычнага і культурнага супрацоўніцтва на Беларусі. Яго членамі сталі М. Абязерскі (старшыня), Л. Дубейкаўскі (намеснік старшыні), К. Гардзьялкоўскі (сакратар, скарбнік), П. Цывінскі, В. Іваноўскі, П. Аляксюк, Т. Галуўка, Э. Вайніловіч, А. Смоліч, Р. Скірмунт, А. Лядніцкі, Ч. Янкоўскі, Б. Тарашкевіч. Сваёй мэтай арганізацыя вызначыла: стварэнне ўмоў для больш цеснага палітычнага, культурнага, эканамічнага супрацоўніцтва Беларусі і Польшчы, заснаванага на прынцыпе «роўны з роўнымі, вольны з вольнымі», інфармаванне польскай грамадскасці аб беларускіх справах, польска-беларускіх узаемаадносінах, атрыманне фінансавай падтрымкі ад польскага боку, арганізацыя сумеснай ваеннай кампаніі супраць бальшавіцкай Расіі для вызвалення беларускіх зямель [3, л. 1–6].

У ліпені 1919 года ад імя згаданага таварыства з'явіўся праект арганізацыі сумеснай працы з Генеральным камісарыятам усходніх зямель (польскім акупацыйным органам кіравання на літоўска-беларускіх тэрыторыях). Дакументам прадугледжвалася дапусціць прадстаўнікоў польскага і беларускага мясцовага насельніцтва да работы камісарыята, таксама дазволіць актыўны ўдзел у распрацоўцы і рэалізацыі асноўных палажэнняў, загадаў, якія прамым або ўскосным чынам павінны былі тычыцца будучыні беларускіх зямель. Аднак Ю. Асмалоўскі параіў прадстаўнікам Польска-беларускага таварыства ўступаць у супрацоўніцтва з Генеральным камісарыятам праз наладжаныя сувязі Цэнтральнай беларускай рады Віленшчыны і Гродзеншчыны, Часовага беларускага нацыянальнага камітэта ў Мінску [4, с. 653].

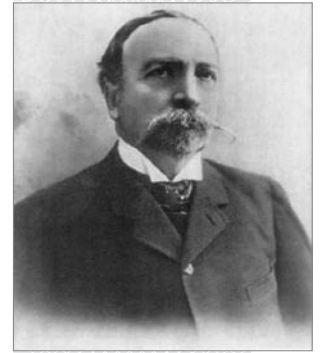
Непасрэдным штуршком для афармлення ідэі краёвасці ў адзначаным фармаце сталі шматлікія польска-беларуска-літоўскія сустрэчы ў Вільні з мэтай стварэння краёвай улады ў

форме пэўнага дзяржаўнага асяродка. Аднак да кансэнсусу бакі не прыйшлі. Літоўскія прадстаўнікі: А. Анкутналайціс, В. Вайтэкунас, А. Вісконт, кіруючыся ідэяй адраджэння былога Вялікага Княства Літоўскага, імкнуліся да надання галоўнай ролі ў будучай дзяржаве літоўскаму палітычнаму фактару, з чым не маглі пагадзіцца прадстаўнікі беларускіх палітычных колаў – С. Рак-Міхайлоўскі, А. Смоліч. Але гэтыя сустрэчы паспрыялі польска-беларускаму збліжэнню і ў выніку прывялі да ўтварэння асобнага Беларускага рэспубліканскага клуба ў Мінску і правядзення 20–24 сакавіка 1920 года польска-беларускіх перагавораў і падпісання па іх выніках умоў далейшага супрацоўніцтва [5, с. 1–17].

Пэўныя змены ў развіцці краёвай ідэі адбыліся пасля адозвы «Да жыхароў былога Вялікага Княства Літоўскага» Ю. Пілсудскага ад 22 красавіка 1919 года. Мясцовыя палітычныя колы (літоўскі і беларускі нацыянальныя рухі) аднесліся да дакумента вельмі стрымана, чакаючы практычнай рэалізацыі яго пунктаў. Польскія ж мясцовыя прадстаўнікі да канца не разумелі, каго ў адозве называлі «жыхарамі Вялікага Княства Літоўскага». У адказ імі быў накіраваны адрас «Ад польскага памешчыка з зямель былога Вялікага Княства Літоўскага», асноўны сэнс якога зводзіўся да ажыццяўлення аб'яднання палякаў з зямель былога Вялікага Княства Літоўскага з этнічнай Польшчай.

Узніклі складанасці з разуменнем агульнага сэнсу адозвы і ў прадстаўніцтве Галоўнай камандатуры Польскай арганізацыі вайскавай на Літве і Беларусі. Праз тыдзень пасля выхаду дакумента Часовы выканаўчы аддзел Галоўнай рады на Літве разам з польскімі нацыянальнымі радамі Беларусі і Інфлянтаў выступілі з ініцыятывай выдання адозвы «3 нагоды свята 3 мая» [6, с. 253].

Найбольш уплывовай і масавай у краёвым руху ў 1918–1921 гадах была частка мясцовай палітычнай эліты, якая бачыла будучыню беларускіх зямель выключна ў складзе адноўленай Польскай дзяржавы. Немалаважную ідэйную і істотную

Э. Вайніловіч

А. Смоліч

Ю. Асмалоўскі

фінансавую дапамогу ў яе дзейнасці аказвалі тэрытарыяльныя асяродкі «Таварыства стражы крэсовай» і «Польскай вайсковай арганізацыі». Польскія краёвыя сілы групаваліся вакол Галоўнай рады зямлі Гродзенскай і Навагрудскай, Народнай Віленскай рады.

Прэзідыум Народнай (нацыянальнай) рады беларускіх зямель і Галоўнай сельскагаспадарчай рады Гродзенскай зямлі разам з прадстаўнікамі Народнай (нацыянальнай) рады Віленскай зямлі заключылі пагадненне аб сумесных дзеяннях па далучэнні зямель, якія яны прадстаўляюць, да Польшчы. Аднак пры гэтым кожны са згаданых калегіяльных органаў стаў выкарыстоўваць свае асаблівыя метады. На пасяджэннях 19, 21 і 22 ліпеня 1919 года прысутнічалі прадстаўнікі краёвага руху Г. Кіневіч, Ю. Нямецвіч, Т. Васілеўскі, З. Юндзіл, М. Парэмбскі, В. Путкамер. У пасяджэнні 31 ліпеня 1919 года прынялі ўдзел С. Касакоўскі, Э. Клот, В. Івашкевіч, гр. Забела і Ч. Красіцкі, якія прадставілі «Праект арганізацыі Камісіі па адбудове крэсаў». Вынікам стала накіраванне 28 ліпеня 1919 года на адрас генеральнага камісара Ю. Асмалоўскага ліста ад Часовай польскай нацыянальнай рады на Літве, у якім выказвалася нязгода з агульнай палітыкай і мерапрыемствамі Генеральнага камісарыята [6, s. 271].

18 жніўня 1919 года ў Варшаве адбылася нарада з удзелам Ю. Асмалоўскага і старшыні Галоўнага выбарчага камітэта М. Касакоўскага з прадстаўнікамі польскіх народных рад. Старшыня Нацыянальнай рады Гродзенскай зямлі Ю. Нямецвіч уручыў Ю. Асмалоўскаму рэзалюцыю, дзе выказвалася згода на аб'яднанне з Польскай дзяржавай.

Прэзідыум народных польскіх рад зямлі Мінскай, Магілёўскай, Віцебскай і Інфлянтаў накіраваў на адрас Польскага нацыянальнага камітэта ў Парыжы два лісты – 11 і 15 сакавіка 1919 года. На жаль, захаваўся толькі тэкст другога паслання, які цяпер знаходзіцца ў Літоўскім цэнтральным архіве. У ім гучыць патрабаванне аб ажыццяўленні рэстытуцыі граніц Польшчы па стане на 1772 год: «Крэсы нашыя беларускія з'яўляюцца

гістарычнай складаючай часткай Польшчы, павінны да яе не толькі належыць непадзельна, але і парваць раз і назаўсёды з анархіяй з усходу» [7, арк. 18–19].

29 красавіка 1919 года, пасля агучвання адозвы «Да жыхароў былога Вялікага Княства Літоўскага», дэлегацыя нацыянальных рад на Літве і Беларусі на сваім чарговым з'ездзе адзначала, што «Польская дзяржава ў бліжэйшым будучым забяспечыць выкананне рашучым чынам нацыянальных і асабістых правоў палякаў, пражываючых на тэрыторыі Літвы» [8, арк. 161]. Тады ж у Вільні адбылося сумеснае пасяджэнне выканаўчага камітэта Часовай нацыянальнай рады на Літве з членамі Польскай нацыянальнай рады беларускіх зямель і Інфлянтаў. У выніку быў выдадзены зварот, у якім гаварылася: «У супрацьстаянні любому гвалту і не жадаючы ня воліць нікога, упэўненыя ў тым, што землі былога Вялікага княства Літоўскага, частка якіх знаходзіцца пад чужым ярмом, пераможнымі намаганнямі Войска Польскага будуць хутка вызвалены і будуць знаходзіцца ў дзяржаўнай сувязі з Польшчай, знойдуць сапраўдную вольнасць і росквіт. У Польшчы ўсе нацыянальнасці і вызнанні знойдуць павагу, свабоду і апеку права» [9, арк. 8]. 19–22 ліпеня 1919 года таксама адбылося сумеснае пасяджэнне Нацыянальнай рады беларускіх зямель і Галоўнай народнай рады зямлі Гродзенскай, Нацыянальнай рады Віленскай зямлі [10, s. 71]. Там было заключана пагадненне, згодна з якім яны абавязваліся ўзгадняць свае дзеянні. Аднак у жніўні 1919 года аб'яднаная рада распалася. Замест яе паўсталі Нацыянальная Віленская рада, Галоўная народная Гродзенская рада (зямлі Гродзенскай і Наваградскай), Польская нацыянальная рада беларускіх зямель і Інфлянтаў (землі Мінская, Магілёўская, Віцебская і Інфлянты).

Надзвычайнай палітычнай актыўнасцю вылучалася дзейнасць Польскай нацыянальнай рады беларускіх зямель і Інфлянтаў. 12 студзеня 1920 года яна накіравала зварот да прэм'ер-міністра Польшчы Л. Скульскага, дзе дакладна прадэманстравала свае асноўныя патра-

баванні і праграму ўзаемадзеяння і супрацоўніцтва з Польскай дзяржавай [11, с. 4–6]. 10 лютага 1920 года Польская нацыянальная рада беларускіх зямель і Інфлянтаў выказалася негатыўна пра далейшы працяг савецка-польскіх перагавораў сакавіка – красавіка 1920 года.

Такую ж пазіцыю заняла Польская рада зямлі Мінскай, удзельнікі якой заклікалі да працягу вайсковай акцыі і настойвалі на аўтаномным існаванні тэрыторыі Беларусі ў складзе Польшчы, патрабавалі правесці плебісцыт на беларускіх землях, занятых польскімі войскамі, пры гэтым фінансаванне перадвыбарнай кампаніі ўскладалася на польскую казну. Апроч таго, прапанавалася ўключыць прадстаўніка рады ў склад Міністэрства замежных спраў і дапусціць яго да вырашэння спраў па нармалізацыі адносін з Савецкай Расіяй.

У выніку ў час барысаўскага этапу савецка-польскіх перагавораў у лютым 1920 года ад Польскай нацыянальнай рады беларускіх зямель і Інфлянтаў у склад польскай дэлегацыі ўвайшоў намеснік генеральнага камісара ўсходніх зямель і камісар Мінскай акругі У. Рачкевіч [12, с. 3]. Прадстаўнікі Польскай нацыянальнай рады беларускіх зямель і Інфлянтаў М. Абязерскі, К. Гардзьялкоўскі, В. Васілеўскі прысутнічалі і на першым этапе польска-расійска-ўкраінскай канферэнцыі ў Рызе (ён цягнуўся з верасня па снежань 1920 года). 12 верасня, 5, 8, 11, 28 кастрычніка, 10 лістапада і 11 снежня імі быў накіраваны шэраг дэкларацый з пратэстам, у якіх змяшчаліся палітычныя патрабаванні (гарантаванне правоў самавызначэння нацый), вострыя формы нязгоды супраць падзелу беларускіх зямель і патрабаванні забеспячэння нацыянальных, культурна-рэлігійных правоў польскаму мясцоваму насельніцтву на той частцы тэрыторыі, што адыходзіла расійска-ўкраінскаму боку.

Паводле сцвярджэнняў М. Абязерскага, прадстаўнікі Польскай нацыянальнай рады беларускіх зямель і Інфлянтаў, выступалі выключна ў якасці «тэхнічных дэлегатаў», якім, аднак, удалося прыняць удзел у пасяджэнні тэрытарыяльнай ка-

місіі і мець шэраг неафіцыйных сустрэч з членамі польскай дэлегацыі (С. Грабскім і Я. Домбскім), з беларускімі прадстаўнікамі (В.Ю. Ластоўскім, А.І. Цвікевічам, К.Ю. Цярэшчанкам) [13, с. 17].

Эвалюцыя краёвай палітычнай ідэі яскрава прасочваецца на этапе разгортвання польска-савецкага ваеннага канфлікту ў 1918–1921 гадах. Ідэйныя плыні, якія вылучыліся ўжо на пачатку XX стагоддзя, аформіліся ў пэўныя арганізацыйныя асяродкі, кожны з якіх, аднак, бачыў будучыню беларускіх зямель па-рознаму. Найбольш уплывовай і масавай была частка прадстаўнікоў краёўцаў, якія імкнуліся або да поўнага ўключэння зямель былога ВКЛ у склад Польскай дзяржавы, або да федэратыўнай формы існавання з ёй. Адсутнасць адзінства была цалкам заканамернай, бо нават сярод прадстаўнікоў польскай палітычнай думкі не існавала дакладнага плана вырашэння лёсу літоўска-беларускага абшару.

Літоўскі і беларускі краёвы рух ужо з пачатку XX стагоддзя стаў дэманстраваць незалежніцкія тэндэнцыі. Калі літоўскія палітычныя колы адразу настойвалі на рэалізацыі ідэі самастойнай дзяржаўнасці, то ў шэрагах беларускіх прадстаўнікоў разглядаліся як канцэпцыя федэратыўнага існавання ў складзе Польшчы або Расійскай дзяржавы, так і ідэя суверэннасці. ▀

Артыкул паступіў
у рэдакцыю 18.05.2018 г.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. Смалянчук, А.Ф. Паміж краёвасцю і нацыянальнай ідэяй. Польскі рух на беларускіх і літоўскіх землях. 1864–1917 г. / А.Ф. Смалянчук; пад рэд. С. Куль-Сяльверставай. – Гродна: ГрДУ, 2001. – 322 с.
2. Міхалюк, Д. Беларуская Народная Рэспубліка 1918–1920 гг.: ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці / Д. Міхалюк; пер. з польск. мовы А. Пілецкі. – Смаленск: Інбелкульт, 2015. – 496 с.
3. Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. – Ф. 3. Воп. 1. Спр. 167.
4. Osmałowski, E. Wspomnienia / E. Osmałowski // Biblioteka Narodowa w Warszawie. – Т.3. – № акц. 6798.
5. Archiwum akt nowych w Warszawie (далей – ААН). – З. 322. Sygn. 5326.
6. Gierowska-Kałużur, J. Zarząd cywilny ziem wschodnich (19 lutego 1919 – 9 września 1920) / J. Gierowska-Kałużur. – Warszawa: Neriton: Instytut Historii PAN, 2003. – 447 s.
7. Літоўскі цэнтральны дзяржаўны архіў (далей – ЛЦДА). – Ф. 13. Воп. 1. Спр. 97.
8. Расійскі дзяржаўны ваенны архіў – Ф. 471. Воп. 1. Спр. 43.
9. ЛЦДА. – Ф. 13. Воп. 1. Спр. 127.
10. ААН. – З. 201. TSK.
11. ААН. – З. 503. Sygn. 426.
12. Obieziński, M. Wspomnienia z polsko-rosyjskiej konferencji pokojowej ryskiej dla ułożenia preliminarzów pokojowych (wrzesień – październik 1920 r.) / M. Obieziński. – Warszawa, 1938. – 35 s.
13. Konferencja Ryska a nasza granica wschodnia. – Warszawa: Druk Synów St. Niemiry, 1920. – 69 s.